

МОЖЛИВОСТІ ТА УМОВИ ЗАЛУЧЕННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ НА РИНКУ НЕДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УКРАЇНИ

POSSIBILITIES AND REQUIREMENTS TO INVOLVE FINANCIAL RESOURCES IN NON-STATE PENSION PROVISION MARKET OF UKRAINE

У статті розглянуто можливість та умови залучення фінансових ресурсів на ринку недержавного пенсійного забезпечення України. Фінансові можливості забезпечення сталого розвитку обмежені, тому є потреба використання додаткових фінансових ресурсів. Доцільним є вивчення можливостей та умов залучення фінансових ресурсів на ринку недержавного пенсійного забезпечення з метою фінансування сталого розвитку.

Ключові слова: сталий розвиток, джерела фінансування, фінансові ресурси, активи недержавного пенсійного забезпечення.

В статье рассмотрены возможность и условия привлечения финансовых ресурсов на рынке негосударственного пенсионного обеспечения Украины. Финансовые возможности обеспечения устойчивого развития ограничены, поэтому есть необходимость использования дополнительных финансовых ресурсов. Целесообразным является

изучение возможностей и условий привлечения финансовых ресурсов на рынке негосударственного пенсионного обеспечения с целью финансирования устойчивого развития.

Ключевые слова: устойчивое развитие, источники финансирования, финансовые ресурсы, активы негосударственного пенсионного обеспечения.

The article considers the possibility and conditions of the attraction of financial resources in the market for non-state pension provision in Ukraine. The financial capacity to ensure sustainable development is limited, and therefore, there is a need to use additional financial resources. It is expedient to study the possibilities and conditions of attracting financial resources in the market for non-state pension provision in order to finance sustainable development.

Key words: sustainable development, financing sources, financial resources, assets of non-state pension provision.

УДК 336.16

Владика Ю.П.

к.е.н., доцент кафедри фінансів, страхової та банківської справи Міжрегіональна академія управління персоналом

Постановка проблеми. Цілі сталого розвитку до 2030 року передбачають подолання бідності, вирішення проблем голоду, підтримання здоров'я та покращення якості освіти, зменшення нерівності використання відновлювальної енергії та чистої води, захист планети, відповідальне споживання, забезпечення життя під водою та на землі тощо [7]. Як свідчить світова практика, для фінансування сталого розвитку використовуються як внутрішні (національні державні та приватні інвестиції, екологічні податки, субсидії та пільги суб'єктам, які враховують у своїй діяльності екологічний фактор), так і зовнішні фінансові ресурси (допомога від міжнародних фінансових організацій, прямі іноземні інвестиції).

Вагому роль у фінансуванні сталого розвитку відіграють внутрішні ресурси, проте в Україні є низка перешкод на шляху їх мобілізації, таких як несприятливий інвестиційний клімат, недостатній розвиток фінансового ринку, відсутність довіри домогосподарств до фінансово-кредитних установ, «тінізація» економіки, корупція.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у дослідження джерел фінансування сталого розвитку зробили такі вчені, як І. Вахович, І. Ковалів, Т. Кожухова, В. Поліщук.

Проте недостатньо висвітленими є питання залучення фінансових ресурсів, мобілізованих на фінансовому ринку, у фінансування сталого розвитку.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження можливостей та умов залучення фінан-

сових ресурсів на ринку недержавного пенсійного забезпечення України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Посилення мобілізації фінансових ресурсів, зміцнення засобів здійснення та активізація роботи в рамках Глобального партнерства в інтересах сталого розвитку є однією з Глобальних цілей сталого розвитку [10]. На міжнародному рівні життєво важливими компонентами, що доповнюють державні зусилля у сфері забезпечення сталого розвитку, є:

- 1) пряме фінансування у вигляді позик та грантів;
- 2) залучення додаткових ресурсів для реалізації проектів і програм, спрямованих на фінансування економічної та соціальної сфер, захист довкілля та раціональне використання природних багатств;
- 3) приватні ресурси (прямі іноземні інвестиції, портфельні потоки, транскордонні перекази мігрантів, приватна допомога).

Науковці пропонують низку напрямів підвищення ефективності мобілізації фінансових ресурсів на цілі сталого розвитку:

- 1) розширення міжнародних ініціатив з інноваційного фінансування сталого розвитку;
- 2) вдосконалення механізму розподілу міжнародних фінансових ресурсів на цілі сталого розвитку за групами країн (збільшення обсягів допомоги найменш розвиненим країнам, раціоналізація розподілу офіційної допомоги розвитку за секторами за рахунок збільшення фінансування базових секторів сталого розвитку);

3) модернізація технологій надання зовнішньої допомоги;

4) розвиток інформаційного забезпечення функціонування системи фінансування сталого розвитку шляхом створення єдиної міжнародної бази даних щодо фінансування сталого розвитку тощо [2].

Таким чином, міжнародна практика виробила різні інструменти фінансування сталого розвитку на міжнародному, національному та регіональному рівнях. Водночас досягнення національних та регіональних цілей сталого розвитку залежить від продуманої фінансової політики держави. Як свідчить досвід країн з розвиненою економікою, додатковим джерелом капіталу сталого розвитку України є пенсійні накопичення. Так, функціонування недержавного пенсійного забезпечення та раціональне використання накопичених фінансових ресурсів дають змогу як підвищити рівень забезпеченості громадян пенсійного віку, так і спрямувати накопичені ресурси недержавних пенсійних фондів у реальний сектор економіки.

Світові пенсійні активи накопичувальних фондів 16 найбільших ринків світу за останні 10 років збільшилися майже вдвічі, склавши на кінець 2014 року \$36,2 трлн., що відповідає 83% сукупного ВВП цих країн. Найбільше пенсійних активів накопичено у США (\$22 трлн.), Великій Британії (\$3,31 трлн.), Японії (\$2,86 трлн.), Австралії (\$1,68 трлн.), Канаді (\$1,53 трлн.). Такі обсяги пенсійних активів перевищують валовий внутрішній продукт, адже співвідношення пенсійних активів і ВВП у США становить 127%, у Великій Британії – 116,2%, в Австралії – 113%, у Швейцарії – 121,2%, в Нідерландах – 165,5% [3]. У цих державах з ринковою економікою пенсійні системи сприяють активізації інвестиційних процесів, забезпечують економічну стабільність та вирішення соціальних проблем. У деяких розвинених країнах накопичувальна складова входить до стратегічних секторів економіки (США, Німеччина, країни Скандинавії) та є каталізатором економічного розвитку.

Створення й ефективне функціонування недержавних пенсійних фондів як фінансових інститу-

тів є одним з чинників нарощення інвестиційних ресурсів, що можуть бути використані для фінансування сталого розвитку [1, с. 728].

В Україні, згідно з даними Нацкомфінпослуг, недержавні пенсійні фонди змобілізували на кінець 2016 року 2 138,7 млн. грн., що на 8,0%, або на 158,7 млн. грн., більше, ніж у 2015 році, проте на 13,4%, або на 330,5 млн. грн., менше, ніж у 2014 році; впродовж I півріччя 2017 року НПФ сформовано 2 248,7 млн. грн. (рис. 1).

Вибираючи серед високоприбуткових ризикованих напрямів та низько прибуткових, проте надійних напрямів, недержавні пенсійні фонди інвестують в об'єкти з мінімальним ступенем ризику, тому що основною метою інвестування активів є збереження пенсійних заощаджень від інфляційних процесів. В результаті напрямами інвестування пенсійних активів є цінні папери, дохід за якими гарантовано Кабінетом Міністрів України (43,3%); депозити в банках (39,5% інвестованих активів); облигації підприємств, емітентами яких є резиденти України (9,0%); акції українських емітентів (0,6%).

Метою інвестування пенсійних активів в Україні є насамперед збереження пенсійних заощаджень громадян.

Стратегія інвестування недержавних пенсійних фондів є більш консервативною, ніж в інших фінансових установах. Тому впродовж 2016 року відбувся приріст вкладень в цінні папери, дохід за якими гарантовано Кабінетом Міністрів України (на 29,7%), а також значно зменшився обсяг активів, що вкладені в акції (на 75,9%) та облигації (на 24,6%) українських емітентів. Крім того, порівняно з аналогічним періодом 2015 року відбулось незначне інвестування пенсійних активів в акції іноземних емітентів, а саме 0,02% (0,5 млн. грн.) від загальної вартості активів [4].

Така стратегія інвестування пенсійних заощаджень в Україні, на наш погляд, має бути переглянута та вдосконалена в контексті здійснення державного регулювання та нагляду, забезпечення поінформованості щодо здійснення пенсійних накопичень серед населення.

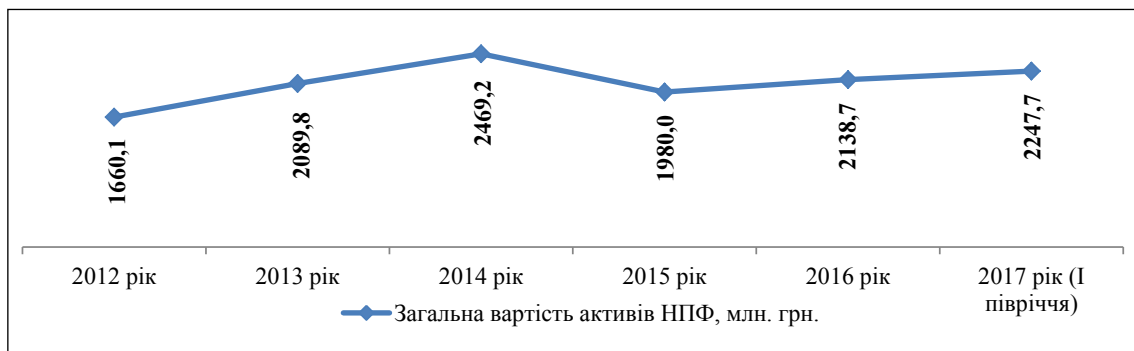

Рис. 1. Динаміка активів НПФ у 2012–2017 роках

Джерело: побудовано автором за даними джерела [4]

Держава повинна зробити рішучі кроки, спрямовані на стимулювання та розвиток пенсійного бізнесу, щоби перетворити ці потенційно потужні фінансові структури на один з основних інституційних інвесторів в Україні [4]. Такими кроками є:

1) запровадження накопичувального рівня пенсійної системи;

2) популяризація серед корпоративного сектору та домогосподарств недержавного пенсійного забезпечення;

3) коригування напрямів інвестування пенсійних накопичень;

4) формування пенсійних накопичень таким чином, щоб дохід після виходу на пенсію становив 70% від доходу в активний період життя; у Великобританії пенсіонери можуть розраховувати в середньому на 38%, що менше, ніж у будь-якій з розвинутих країн; середній показник для 35 держав ОЕСР складає 63% [6].

Щодо запровадження накопичувального рівня, то передумовами ефективного функціонування багаторівневої пенсійної системи є макроекономічна стабільність, зростання трудових доходів населення, розробка та вжиття додаткових заходів щодо захисту коштів учасників системи накопичувального пенсійного забезпечення від фінансових та нефінансових ризиків з метою підвищення рівня довіри зацікавлених сторін, поширення інформації щодо функціонування системи накопичувального та недержавного пенсійного забезпечення тощо.

У Міністерстві соціальної політики України підрахували, що вже в перший рік запровадження обов'язкової накопичувальної пенсійної системи буде акумульовано 3,9 млрд. гривень пенсійних накопичень, що надає великий потенціал внутрішнім інвестиціям та має заохотити економічне зростання [3]. Проте, об'єктивно оцінюючи економічну ситуацію, чиновники вважають, що впровадження другого рівня пенсійної системи можна розпочати у 2021 році, тому що, по-перше, у 2021 році зрівняється пенсійний вік для чоловіків та жінок; по-друге, відповідно до прогнозних розрахунків, до того часу середня зарплата зросте до 11 000 гривень.

Очевидними перевагами запровадження накопичувального рівня є:

1) збалансування зобов'язань пенсійної системи щодо майбутніх пенсійних виплат;

2) те, що пенсійні кошти є власністю громадян, що стимулюватиме їх до здійснення пенсійних накопичень;

3) можливості збільшення обсягів інвестицій для фінансування сталого розвитку.

Щодо коригування напрямів інвестування пенсійних накопичень, то економічний важіль передбачає розширення переліку дозволених фінансових інструментів за рахунок інвестування пенсійних накопичень в іпотечні активи, інвестиційні сертифікати, банківські метали (табл. 1).

«Вкладення надовго й з гарантією» має принципове значення для недержавних пенсійних фондів, а вибір напряму інвестування пенсійних накопичень залежить від макроекономічних процесів у країні; інвестиційних стратегій накопичувальних або недержавних фондів, що прагнуть забезпечити оптимальне співвідношення довгострокових, середньострокових і короткострокових вкладень у своєму портфелі; кваліфікації фахівців як самого фонду, так і управлінських компаній.

Напрямами розширення форм і джерел фінансування сталого розвитку України є імплементація соціальних зобов'язань країни забезпечити високий рівень якості життя теперішніх та майбутніх поколінь. Запровадження багаторівневої пенсійної системи в Україні не лише є джерелом фінансування економічного розвитку, але й виконує соціальні функції, а особливо в умовах старіння населення.

Відомо, що до 2050 року кількість людей старше 65 років у всьому світі збільшиться з 600 млн. до 2,1 млрд. осіб. До 2066 року чверть світового населення буде понад 65 років. Якщо зараз на кожного пенсіонера в середньому у світі припадають вісім працівників, то у 2050 році це співвідношення скоротиться вдвічі [6].

На наш погляд, пенсійні накопичення є не лише системоутворюючою складовою пенсійного стра-

Таблиця 1

Альтернативні напрями інвестування пенсійних накопичень

Фінансовий інструмент	Ризики/недоліки	Можливості/переваги
Державні облигації	Низький рівень доходу.	Фінансування дефіциту бюджету, забезпечення високих темпів зростання економіки (залежно від структури та ефективності державних видатків).
Інвестиційні сертифікати	Обіг здійснюється виключно в електронному вигляді.	Більш високий рівень прибутковості вкладень (порівняно з іншими інструментами).
Вкладення у банківські метали	Не є інвестиціями у реальний сектор економіки.	Розвиток ринку банківських послуг, підвищення фінансової стійкості банків, зростання довіри до банківського сектору.
Вкладення в нерухомість	Безпідставне підвищення цін на вторинному ринку нерухомості.	Тривалість іпотечних зобов'язань та пенсійних накопичень.

Джерело: складено автором на основі джерел [2; 5; 8; 9]

хування, але й потужним інструментом фінансування сталого розвитку. Проте для мобілізації фінансових ресурсів та подальшого їх інвестування в економічні, соціальні та екологічні об'єкти необхідно впровадити дієві механізми підвищення рівня оплати праці та «детінізації» економіки.

Висновки з проведеного дослідження. Для забезпечення прогресу щодо сталого розвитку в Україні варто використовувати досвід і знання інших країн та міжнародних організацій, котрі надають допомогу країнам на шляху до сталого розвитку в різних формах, зокрема у вигляді фінансової підтримки. Бюджетні кошти не можуть бути основним джерелом фінансування сталого розвитку. В умовах їх обмеженості та недостатнього рівня фінансування інноваційних проектів виникає потреба залучення додаткових фінансових ресурсів та організаційних можливостей усіх економічних суб'єктів.

Задля досягнення Глобальних цілей сталого розвитку запропоновано такі альтернативні джерела фінансування, як пенсійні накопичення, фінансові ресурси бізнесу, ресурси, залучені на міжнародному рівні.

Запровадження обов'язкового накопичувального рівня пенсійної системи та популяризація недержавного пенсійного забезпечення не лише доповнюють солідарну систему, але й впливають на рівень пенсійних виплат в майбутньому і можуть бути джерелом фінансування сталого розвитку України. Роль недержавних пенсійних фондів в ефективному функціонуванні економічної, соціальної та екологічної сфер значна, тому що трансформація індивідуальних заощаджень населення в інвестиції є джерелом довгострокових фінансових інвестицій. Забезпечення ефективного використання перелічених джерел та напрямів фінансування сталого розвитку вимагає розроблення та впровадження дієвих механізмів співпраці всіх задіяних суб'єктів за кожним з названих напрямів. Для цього перш за все необхідно створити ефективне прозоре правове поле, протидіяти корупції, зменшити рівень тіньової економіки, забезпечити зростання доходів населення тощо.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Ковалів І. Інвестування активів недержавних пенсійних фондів. Глобальні та національні проблеми економіки. 2015. Вип. 3. С. 729–731.
2. Кожухова Т. Формування та трансформація глобальної системи фінансування сталого розвитку: монографія. Кривий Ріг: Видавець ФОП Черняхівський Д.О., 2017. 336 с.
3. Офіційний сайт Міністерства соціальної політики України. URL: <http://www.msp.gov.ua>.
4. Офіційний сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінан-

сових послуг. URL: <https://nfp.gov.ua/content/rzviti-nackomfinposlug.html>.

5. Поліщук В. Концептуальні засади застосування інноваційних інструментів фінансового стимулювання сталого розвитку регіону. URL: [file:///C:/Users/User/Downloads/ecfor_2014_4_19%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/ecfor_2014_4_19%20(2).pdf).

6. Портал електронних послуг «Пенсійний консультант». URL: <https://pensia.ua>.

7. Цілі сталого розвитку 2016–2030 // Саміт ООН для прийняття Порядку денного в галузі розвитку на період після 2015 року (25 вересня 2015 року, Нью-Йорк). 2015. URL: <http://www.un.org.ua/ua/tsili-rozvytku-tysiacholitia/tsili-staloho-rozvytku>.

8. Фінансове забезпечення сталого розвитку регіонів України: міжбюджетні відносини та інноваційні інструменти стимулювання: монографія / за наук. ред. І. Вахович. Луцьк: Волиньполіграфітм, 2014. 331 с.

9. Щодо основних напрямів інвестування пенсійних активів обов'язкової накопичувальної системи: аналітична записка. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/396>.

10. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. URL: http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/70/L.1&Lang=E.

REFERENCES:

1. Kovaliv I. (2015) Investuvannia aktyviv nederzhavnykh pensijnykh fondiv. Hlobal'ni ta natsional'ni problemy ekonomiky, 3, 729–731 [in Ukrainian].
2. Kozhukhova T. (2017) Formuvannia ta transformatsiia hlobal'noi systemy finansuvannia staloho rozvytku. Kryvyj Rih. Vydavets' FOP Cherniavs'kyj D.O. [in Ukrainian].
3. Ministerstvo sotsial'noi polityky Ukrainy. Retrieved from: <http://www.msp.gov.ua>.
4. Natsional'na komisija, scho zdijsniue derzhavne rehuliuвання u sferi ryнкiv finansovykh poslug. Retrieved from: <https://nfp.gov.ua/content/rzviti-nackomfinposlug.html>.
5. Polischuk V. (2014) Kontseptual'ni zasady zastosuvannia innovatsijnykh instrumentiv finansovoho stymuliuвання staloho rozvytku rehionu. Retrieved from: [file:///C:/Users/User/Downloads/ecfor_2014_4_19%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/ecfor_2014_4_19%20(2).pdf) [in Ukrainian].
6. Portal elektronnykh poslug "Pensijnyj konsul'tant". Retrieved from: <https://pensia.ua>. [in Ukrainian].
7. Tsili staloho rozvytku 2016–2030 / Samit OON dlia pryjniattia Poriadku dennoho v haluzi rozvytku na period pislia 2015 roku. Retrieved from: <http://www.un.org.ua/ua/tsili-rozvytku-tysiacholitia/tsili-staloho-rozvytku> [in Ukrainian].
8. Finansove zabezpechennia staloho rozvytku rehioniv Ukrainy: mizhbiudzhetni vidnosyny ta innovatsijni instrumenty stymuliuвання, 2014. 331 p. [in Ukrainian].
9. Schodo osnovnykh napriamiv investuvannia pensijnykh aktyviv обов'язкової накопичувальної системи. Retrieved from: <http://www.niss.gov.ua/articles/396> [in Ukrainian].
10. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. Retrieved from: http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/70/L.1&Lang=E [in English].

Vladyka Yu.P.Candidate of Economic Sciences,
Senior Lecturer at Department of Finance,
Banking and Insurance
Interregional Academy of Personnel Management**POSSIBILITIES AND REQUIREMENTS TO INVOLVE FINANCIAL RESOURCES
IN NON-STATE PENSION PROVISION MARKET OF UKRAINE**

The development agenda for the period up to 2030 provides overcoming poverty; the solution to the problem of famine; maintaining good health and improving the quality of education; reduction inequalities in the use of renewable energy and clean water; protection of the planet; responsible consumption; providing life under water and on the ground.

A significant role in the financing of sustainable development is played by internal resources; but, in Ukraine, there are a number of obstacles to their mobilization. In particular, unfavorable investment climate, insufficient development of the financial market, lack of trust of households in financial and credit institutions, "shadow" economy, corruption.

To ensure progress towards sustainable development in Ukraine, it is worth using experience and knowledge of other countries and international organizations that help countries on the path to sustainable development in various ways, including in the form of financial support. Budget funds cannot be the main source of sustainable development financing. In the conditions of their limitation and insufficient level of innovation projects financing, there appears a need to attract additional financial resources and organizational opportunities of all economic entities.

In order to achieve the global goals of sustainable development, alternative sources of financing such as pension savings, financial resources of business, internationally attracted resources are proposed.

Establishment of the obligatory level of the pension system and popularization of non-state pension provision not only complement solidarity system but also affect the level of retirement benefits in the future and can be a source of financing for Ukrainian sustainable development. The role of non-state pension funds in the effective functioning of the economic, social, and environmental spheres is important because the transformation of individual savings of the population into an investment is a source of long-term financial investment. Providing the effective use of listed sources and directions of sustainable development financing requires development and implementation of efficient mechanisms of cooperation of all subjects involved in each of named directions. To achieve this, first, it is necessary to create an effective transparent legal field, counteraction corruption, reduction of the level of the "shadow" economy, increase in income of the population etc.